

Гуляєва Л.П.

ст. викладач кафедри фінансів та кредиту

Академії праці і соціальних відносин

Універсалізація діяльності банків: проблеми та перспективи

В статье исследуется процесс универсализации банковской деятельности, анализируются его основные недостатки и преимущества, взаимосвязь со специализацией в банковском деле. Автор приходит к выводу, что именно универсальные банки должны стать основой дальнейшего развития украинской банковской системы.

The given article considers the basic advantages and disadvantages of the universalization in banking. It also analyses the interconnection specialization and universalization of banking. The author comes to the conclusion, what exactly the universal banks can be the basis of the Ukrainian banking system development.

Ключові слова: універсальний банк, діяльність банків, універсалізація діяльності банків, спеціалізація діяльності банків.

Останні роки у світовій банківській індустрії розвинених країн мали місце досить важливі зміни, що позначилися на ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору та стали основою для формування загальносвітової тенденції до універсалізації діяльності банків. З початку 80-х рр. ХХ ст. у банківському бізнесі розпочався процес дерегуляції, який супроводжувався „пом'якшенням” економічної політики у банківській сфері та частковою або повною відміною обмежень на здійснення банками окремих видів фінансових операцій. Крім того, відбулося зростання обсягів діяльності небанківських фінансових інститутів, що значно посилило конкуренцію на фінансовому ринку, у відповідь на що, банки почали активно оволодівати новими видами фінансової діяльності.

У результаті поглиблення зазначених процесів виникає і стає однією з найактуальніших та найсуперечливіших як у світовому просторі, так і на рівні України, проблема визначення типу банківської діяльності, найбільш ефективного в

сучасних умовах – універсального чи спеціалізованого. Вивчення розвитку універсальної банківської справи на міжнародному рівні, виділення її загальних структурно-функціональних рис стає дуже важливим з огляду на необхідність встановлення стратегічних орієнтирів розвитку вітчизняної банківської системи.

При написанні статті автором було проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних економістів, у яких досліджуються сучасні тенденції банківської справи (Е. Комарової, А. Рогачева, Д. Пліона), переваги та недоліки діяльності крупних універсальних банків (С. Calomiris, I.Walter), окремі питання розвитку банків України (А. Мороза, Р. Гриценка, К. Павлюка, В. Кажана, С. Науменкової). Проте безпосередньо універсальна банківська справа як об'єкт дослідження у науковій економічній літературі, особливо вітчизняній, висвітлена недостатньо. Відповідно, актуальність проблеми універсалізації, недостатній рівень вивчення економічною наукою її теоретичних та практичних аспектів зумовили вибір мети та завдань даного дослідження. Метою статті стало обґрунтування теоретичних засад універсалізації діяльності банків, що передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати сучасні підходи до визначення економічної сутності універсальних банків; визначити недоліки та переваги універсалізації у банківській сфері.

Серед науковців поширеним є визначення універсального банку як кредитної установи, що здатна здійснювати всі види фінансової діяльності як на національному, так і міжнародному рівні. Так, у Великобританії використовується поняття «full service bank», тобто банк, що займається глобальною банківською діяльністю. Водночас, у Франції експерти відносять до обов'язкових невід'ємних характеристик універсального банку міжнародний характер діяльності, великий розмір банківської установи та наявність законодавчої регламентації діяльності універсальних банківських інститутів [1, с.3].

У американській практиці зустрічається трактування суті універсальної діяльності банків на макроекономічному рівні, коли розглядається поняття універсальної банківської справи. Так, фахівець світового банку С. Calomiris розуміє під даним поняттям банківську систему, сформовану багатofilійними великомасштабними банками, що надають широкий асортимент фінансових послуг,

мають ряд вимог до фірм (включаючи акції та облігації) та беруть участь їх корпоративному управлінні, виступаючи джерелом фінансування діяльності чи андерайтерами цінних паперів [2, с.1]. На його думку, саме система універсальних банків є найефективнішою.

У вітчизняній науковій літературі зустрічаємо таке трактування універсальних банків: „залежно від діапазону операцій, що їх виконують комерційні банки, у сучасних банківських системах розрізняють: універсальні банки, які виконують широкий спектр операцій та надають різноманітні послуги своїм клієнтам; спеціалізовані банки, які у своїй діяльності орієнтуються на: а) обслуговування певної категорії клієнтів – банки з клієнтською спеціалізацією; б) обслуговування переважно юридичних та фізичних осіб у межах певної галузі – банки з галузевою спеціалізацією; в) надання невеликого кола послуг для більшості своїх клієнтів – банки із функціональною спеціалізацією” [3, с.8].

Отже, аналіз різних позицій щодо визначення сутності універсальної діяльності банків, незважаючи на їх відмінність, надає підстави зробити наступний висновок: зазначені підходи мають єдину теоретичну концепцію – усі вони базуються на однаковій базовій здатності універсального банку надавати широкий асортимент фінансових послуг (функціональна ознака), тоді як спеціалізований банк має обмежуватися лише певним вузьким набором банківських операцій. Однак, на нашу думку, тлумачення універсального банку через призму широкого асортименту послуг має суттєві обмеження, а саме:

1) нечітко визначені які саме послуги та у якому асортименті мають виконувати банки, щоб бути визнаними універсальними – виключно традиційні для банків фінансові послуги чи також і операції, характерні для небанківських фінансових інститутів, нефінансові послуги. За таких обставин вочевидь необхідною для побудови теоретичної концепції банківської універсальної справи є конкретизація видів діяльності, що характерна для універсального банку на глобальному рівні. Вважаємо, що у діяльності універсального банку в сучасних умовах глобалізації та підвищення рівня конкуренції на фінансових ринках мають бути обов'язково присутні як традиційно банківські послуги (кредитування,

депозитні операції, розрахунково-касове обслуговування), так і ті фінансові операції, що раніше були характерними для небанківських фінансово-кредитних установ (операції на фондовому ринку, консультаційні послуги тощо), але тепер з успіхом надаються банками.

2) якщо відмінність спеціалізованого банку від універсального базується виключно на відмінностях у видах фінансових послуг, тобто на функціональних особливостях діяльності банківських інститутів, то даний підхід також дає змогу двояко трактувати приналежність окремої банківської установи до спеціалізованого чи універсального типу. Так, спеціалізовані банки у своїй діяльності можуть орієнтуватися на: обслуговування певної категорії клієнтів (банки з клієнтською спеціалізацією), обслуговування клієнтів у межах певної галузі (банки з галузевою спеціалізацією), надання невеликого кола послуг для більшості своїх клієнтів (банки із функціональною спеціалізацією). Використання функціональної ознаки як єдиного базового критерію для обґрунтування сутності універсального банку дає змогу віднести будь-який банк з клієнтською або галузевою спеціалізацією до універсального типу, якщо він не має функціональної спрямованості, тобто виконує широкий набір банківських операцій.

Розглянуті відмінності тлумачення економічної сутності універсального банку мають об'єктивне пояснення, оскільки кожне з них покликане визначити поняття „універсальний банк” з урахуванням як діючої банківської практики, так і чинного в окремих країнах законодавства. Активізація глобалізаційних процесів у фінансовій сфері поступово стирає національні відмінності, а поява потужних універсальних транснаціональних банків, що диверсифікують свою діяльність, досягаючи високої ефективності на міжнародному рівні, формує єдині підходи до розвитку універсальних банків. Тому у даному дослідженні під терміном „універсальний банк” матимемо на увазі, банківський інститут, що надає широкий асортимент фінансових послуг, допускаючи, що універсальний банк може мати клієнтську або галузеву орієнтацію.

До універсальних банків належали більшість банків XIX та початку XX ст. Нині превалує саме напрямок універсалізації банківської сфери, причому як на

національному, так і міжнародному рівні. Відбулося виникнення нових видів фінансових операцій, якими швидко оволодівали банки, що в результаті поступово знищувало межі між трьома основними традиційними спектрами міжнародних ринків капіталів: валютним, кредитним та ринком цінних паперів. Нове явище, що виникло у результаті зазначених процесів дістало назву конвергенції міжнародних ринків позикових капіталів та форм діяльності на них. Сучасний комерційний банк перетворився у мультифункціональний кредитно-фінансовий комплекс, що поєднує депозитно-кредитні, інвестиційні, консультаційні та інші банківські операції [4, с.95], а використання у банківській практиці останніх досягнень науки та техніки дає змогу банкам фактично здійснювати управління науково-технічним прогресом та безпосередньо приймати участь у процесах економічного відтворення.

У даному контексті надзвичайно важливою банківською інновацією став активний розвиток банківських операцій з цінними паперами, у зв'язку з чим процес кредитування через опосередкування цінними паперами отримав здатність розподілятися на декілька послідовних етапів, що спроможні виконуватися різними фінансовими інститутами. Зазначене створило передумови до появи нового спрямування банківської діяльності – її індустріалізації, яка виявляється у тому, що окремі види фінансової діяльності (розробка концепції, виробництво, вдосконалення фінансового продукту) можуть банком передаватися для виконання іншим господарюючим суб'єктам, що спеціалізуються у відповідній сфері.

Такі суттєві та неоднозначні за своїм спрямуванням зміни у банківській діяльності зумовлюють необхідність наукового переосмислення класичного розуміння посередницької функції банків в ринковій економіці. Так, спробою здійснити таке переосмислення є концепція „розподілу банку”, розроблена американським економістом Л. Брайеном (L. Bryan), яка базується на обґрунтуванні необхідності повного розмежування депозитної та кредитної функції банків [5]. Відповідно кожна з указаних функцій має здійснюватися різними фінансовими установами, що за рахунок спеціалізації та наявності професійних знань у певній області фінансів забезпечуватиме вищу ефективність фінансового посередництва.

Однак, на нашу думку, повне розмежування кредитної та депозитної діяльності

слід вважати безперспективним, хоча воно може стати ефективним в межах структурних підрозділів окремого банку. Безперспективність такого жорсткого підходу зумовлюється зростанням вимог споживачів до фінансових посередників, що зокрема, передбачає комплексність обслуговування, налагодження тісних довготривалих стосунків з клієнтом з метою максимального задоволення його потреб на фінансовому ринку та не може бути здійснено окремою спеціалізованою фінансовою установою. Підтверджує нашу думку й те, що нині організаційно-економічні зміни у банківській сфері відбуваються у напрямі формування крупномасштабних диверсифікованих банківських об'єднань, що працюють на універсальній основі.

Ще одним важливим проявом розмивання межі між різними видами фінансового посередництва стає розвиток інтегрованої банківської діяльності, що поєднує традиційну банківську справу, інвестиційну діяльність та страхування і поява внаслідок цього так званих страхобанків (bankassurance). Зокрема, злиття банківської корпорації Citicorp та інвестиційно-страхової організації Travelers у формі фінансової групи Citigroup (США, 1998 р.) яскраво демонструє реалізацію процесу консолідації у світовій практиці.

В сучасних умовах ринок страхування став одним з найбільш перспективних варіантів розширення бізнесу для банків. Одне з найбільш істотних переваг банків перед страховими компаніями – це володіння великою клієнтською базою й готовою мережею продажу фінансових послуг. Це дозволяє банку надавати страхові послуги без мережі страхових агентів та продавати страхові продукти банківським клієнтам з меншими середніми витратами на одну угоду. У середньому в Європі банки контролюють близько 20% ринку страхування життя., тоді як у окремих країнах цей показник значно вищий: у Франції більше 50% страхування життя продається через банківські інститути. Найбільший банк Франції Credit Agricole володіє істотною часткою національного ринку страхування життя (24%), продаючи поліси автомобільного страхування 50% своїх позичальників кредитних ресурсів на придбання автомашин та поліси страхування домашнього майна 80% своїх позичальників за іпотечними кредитами [6]. У Великобританії значна кількість

банків співпрацюють зі страховими компаніями як розповсюджувачі різних продуктів останніх. У США вони віддають свої мережі в користування страховикам і сприяють роздрібним продажам багатьох страхових компаній.

Відтак, комерційний банк набуває нового функціонального спрямування, перетворюючись в універсальний інститут фінансового посередництва, здатний виконувати все різноманіття операцій на фінансовому ринку.

У той же час думки фахівців щодо домінування у майбутньому однієї з тенденцій – універсалізації чи спеціалізації діяльності банків – розходяться. Більшість фахівців вважають тенденцію універсалізації незворотною, оскільки остання базується на трьох надзвичайно важливих процесах – фінансовій глобалізації, згортанні традиційної посередницької функції банків та посиленні конкуренції зі сторони небанківських фінансових структур [1; 5; 7]. В стратегії Європейського союзу, що направлена на формування уніфікованої банківської системи країн-учасниць, перевага надається моделі універсального банку.

Водночас, окремі експерти бачать майбутнє банківського сектору Європи у розвитку спеціалізованих інститутів, які у довгостроковій перспективі зможуть витіснити з ринку нинішні універсальні банки, оскільки перші здатні більш ефективно використовувати процеси консолідації банківського сектору [8]. На підтримку даного твердження, наводиться думка, що переваги, які характерні для універсальних банків, суттєво перебільшуються, а загрози, що несе в собі їх розвиток, навпаки, недооцінені [1]. Тому для створення ефективного дієвого банківського простору надзвичайно важливо правильно обрати пріоритети розвитку діяльності банків, урахувавши потенційні переваги та недоліки домінування спеціалізованої чи універсальної банківської справи.

Важливою причиною спеціалізації банків у окремих країнах тривалий час було законодавче розмежування комерційної та інвестиційної банківської справи, що заважало розвитку універсальних банків та їх можливості працювати на фондовому ринку. Обмеження щодо участі банків у функціонуванні фондових ринків базувалося, зокрема, на домінуючій думці, що банки, формуючи портфелі ризикових цінних паперів мають тенденцію до погіршення платоспроможності та

банкрутства. Однак, проведені наукові дослідження дають протилежні висновки. Наприклад, J.P. Morgan доводить, що банкрутства американських банків 20-30х рр. ХХ ст., які стали причиною для введення розподілу інвестиційної та комерційної діяльності банків, насправді не були пов'язані з їх операціями на фондовому ринку, як тоді вважалося [9, с.212]. Науковець Л. Местер, зазначає, що у 1920-х рр. корпоративні цінні папери, андерайтерами яких були банки, демонстрували менші кредитні ризики та, відповідно, вищу якість, ніж емісії, організовані брокерсько-ділерськими компаніями [10]. Фахівець Банку міжнародних розрахунків J. Santos підтвердив, що потенційно може бути отримане значне зростання ефективності комерційного банку за рахунок поєднання традиційних операцій банків з діяльністю на фондовому ринку. Порівняльні дослідження комерційних банків та брокерсько-ділерських фірм, показали, що банки при цьому пропонують клієнтам якісніші інвестиційні продукти за відносно нижчу ціну, ніж брокери чи дилери [11].

Отже, і традиційні банківські фінансові інструменти (кредити, депозити, розрахунково-касове обслуговування), і цінні папери підтверджують свою важливість для розвитку економіки, що призводить до глобальної універсалізації діяльності банків та активного їх залучення до участі у функціонуванні ринків цінних паперів. Так, останні десятиліття у США (законом 1999 р.) поступово перестав існувати правовий бар'єр для участі банків у фондових ринках, а тому вони активно опановують операції з корпоративними цінними паперами, брокерсько-ділерські, інвестиційні операції. У Франції у 1984 р. була також відновлена універсальна банківська справа (з 1945 р. інвестиційні та комерційні банки були розділені). У Німеччині активізувалися фондові ринки та діяльність банків на них. У Японії з 1990-х рр. комерційні банки отримали законодавче право на створення дочірніх компаній – професійних учасників фондового ринку та розширення операцій з фондовими цінностями.

Звісно вихід на домінуючі ролі спеціалізованих банківських інститутів у майбутньому за певних, сприятливих умов може на певний час стати однією з характерних рис світової економіки. Зокрема, фінансові кризи, як свідчить світова історія, майже завжди формують передумови до посилення банківської

спеціалізації, як це сталося у економіці США в період депресії 30-х рр. Вона активно використовується універсальними банками при створенні закордонних філій, що, як правило, концентруються на обслуговуванні певного сегменту фінансового ринку (регіону, певного набору фінансових послуг, визначеного кола споживачів). Крім того, незважаючи на загальносвітову тенденцію до універсалізації банків, спеціалізація завжди зберігалася, що було пов'язано не зі зникненням факторів, що стимулювали універсалізацію діяльності банків, а з необхідністю відповідно до сучасних умов знаходити певну економічну межу універсалізації, за якою відбувається зниження ефективності банківського інституту та діяльності банків в економічній системі у цілому.

Такі межі зумовлюються дією ряду об'єктивних чинників, серед яких постає необхідність оптимізації розмірів банківського інституту та обсягів його діяльності, що веде до обмеження сфери діяльності банку. Стратегія оптимізації стає важливою та найбільш актуальною в умовах фінансових криз, скороченні доходності банківської діяльності, які спостерігаються у розвинених економіках з середини 90-х рр. У той же час експерти прогнозують посилення тенденцій до сегментації ринків на початку XXI ст. [1, с.6]. По суті йдеться про необхідність спрямування усіх сил та ресурсів банків на певний сегмент ринку для досягнення високої ефективності діяльності на ньому, що унеможлиблює одночасне опанування однаково високих конкурентних позицій на багатьох секторах ринку дрібними та середніми банками, обмежуючи їх універсалізацію. З таких позицій діяти успішно на декількох ринкових сегментах в умовах нарощення обсягів інвестицій в новітні технології та зростання й ускладнення потреб клієнтів зможуть лише крупні універсальні банки. Відтак, невеликі банки змушені будуть або збільшити обсяги власного капіталу або обмежити свою універсальну діяльність частковою чи повною спеціалізацією.

Крім того в універсалізмі криється певна суперечність. З одного боку, банківська система повинна уособлювати стабільність і непохитність інституційних засад ринкової економіки, а з іншого – певні види фінансових операцій, насамперед, фондові, мають частково спекулятивний та пов'язані з тим чи іншим рівнем ризику, зокрема, систематичного [12, с.23].

Стратегія спеціалізації, разом зі стратегією універсалізації, використовується банками з метою підвищення ефективності їхньої діяльності. Ці, на перший погляд протилежні напрямки підвищення ефективності, вдається успішно поєднувати в межах однієї банківської установи через реорганізацію структури підрозділів банку, зокрема, через формування дворівневої організації, де нижній рівень охоплює спеціалізовані структурні одиниці (наприклад, філіали), а верхній рівень складається з крупних підрозділів, об'єднуючих спеціалізовані підрозділи нижнього рівня.

Стосовно ефективності універсальної банківської справи, то слід зауважити, що вона обмежується також високими вимогами до кваліфікації банківських працівників та необхідністю її постійного підвищення в умовах одночасної функціонування банку у різних сферах фінансового ринку, оскільки диверсифікація банківської діяльності потребує професійного управління та глибокого знання ринку, а входження банків у невідомі для них та принципово нові види діяльності збільшує банківські ризики, провокуючи появу фінансових проблем. Одним з прикладів неефективного спрямування банків у невідомі для них сектори фінансового ринку, є впровадження банками своїх послуг на ринок нерухомості у США, Японії та Франції у кінці 90-х рр., що через брак досвіду банківських інститутів загострило кризові процеси у цих країнах.

Зазначене обмеження існує і в Україні, причому низький рівень кваліфікації персоналу поєднується із технологічною відсталістю, недостатньо налагодженими зв'язками зі споживачами на місцях. Так, іноземні інвестори групи Raiffeisen International Bank-Holding AG, що придбали вітчизняний АППБ „Аваль”, дотримуються аналогічної позиції, зазначали, що на навчання персоналу придбаного ними банку з метою доведення їх кваліфікації до міжнародного рівня необхідно витратити 2 –3 роки [13, с.147].

Однак, універсальна діяльність банків має значні переваги:

- 1) економія за рахунок зниження витрат, передусім, внаслідок одночасного використання певних ресурсів (особливо інформації) для надання різних послуг;
- 2) вигідність комплексного обслуговування для покупців, оскільки при комплексному обслуговуванні вдається уникнути дублювання трансакційних

витрат, досягаючи значної економії;

3) можливість підтримувати високу якість кредитного портфеля та фінансову стабільність банків за рахунок розширення джерел доходів;

4) підтримка регулюючих органів з метою недопущення банкрутства. Практика, коли ураховуючи великомасштабні негативні наслідки фінансового краху великого універсального банку на економіку країни, регулюючі органи надають їм підтримку, була поширена у США, Франції, Швейцарії, Норвегії, Швеції, Фінляндії та Японії у 1990-х рр. Однак, варто враховувати, що принцип „надто великий, щоб розоритися” не є аксіомою для банківської справи, і безпосередньо не визначає життєздатність банківських інститутів, хоча саме великі банки отримують важливу для них суспільну субсидію у вигляді державної підтримки у часи криз [14].

Більшість українських банків створені та функціонують саме за типовою універсальною моделлю діяльності. На початковому етапі ринкових перетворень в Україні були встановлені ліберальні вимоги до новостворюваних банків щодо капіталу та оцінки банківських ризиків, у результаті чого вітчизняні банки переважно створені та функціонують за універсальною моделлю діяльності, хоча законодавчого закріплення поняття «універсальний банк» в Україні немає. Так, відповідно до чинного законодавства українські банки можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані (ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові), причому вони набувають статусу спеціалізованих у разі, якщо більше 50 % їх активів є активами одного типу [15].

Однак, незважаючи на універсалізацію вітчизняної банківської справи, діяльність банків в Україні, на нашу думку, має низький рівень диверсифікації. В той час як більшість банків позиціонують себе як універсальні, тобто такі, що здійснюють широкий перелік операцій на фінансовому ринку, основну частину доходів банківського сектора (майже 75% у 2007 р.) складають процентні доходи, насамперед від кредитних операцій. Аналіз структури вимог банків за кредитами суб'єктам господарювання станом на 01.01.2008 р. засвідчив, що банки надають переважно традиційні кредити в поточну та інвестиційну діяльність (за класифікацією НБУ – інші кредити в поточну діяльність (73,1% кредитного

портфеля) та інші кредити в інвестиційну діяльність (9,9%), тоді як поширені у зарубіжному банківському бізнесі послуги кредитного характеру: операції РЕПО (0,1%), факторинг (0,3%), врахування векселів (0,8%) – практично не використовуються, а сама структура кредитного портфеля (у 2007 р. порівняно з 2005-2006 рр.), крім зростання частки іпотечних кредитів, суттєво не змінилася [16].

Ураховуючи вищезазначене, банківська система України має активізувати свою взаємодію з підприємствами реального сектора економіки у таких основних функціональних напрямках:

1) банківські послуги у сфері розрахунково-касового обслуговування: обслуговування розрахунків між підприємствами; обслуговування розрахунків підприємства з населенням – клієнтами та співробітниками підприємства;

2) банківські послуги у сфері боргового фінансування підприємства: традиційні кредитні операції та операції кредитного характеру (банківські кредити та гарантії, поручительства, акцептування, авалювання, доміціляція, інкасо векселів, факторинг, лізинг, форфейтинг); участь банків у залученні підприємством коштів через механізм боргових цінних паперів, причому банк може виступати як посередником при розміщенні цінних паперів, так і сам придбавати їх до свого портфелю;

3) банківські послуги у сфері забезпечення корпоративних інтересів підприємства на фінансових ринках: представлення інтересів підприємства щодо формування власності та корпоративного впливу (придбання майнових цінних паперів інших підприємств, послуги у сфері поглинання, злиття, консультаційно-фінансове обслуговування прямих інвестицій підприємства в інші господарюючі суб'єкти); представлення інтересів підприємства щодо формування власного капіталу; операції по розміщенню на фінансовому ринку тимчасово вільних фінансових ресурсів підприємства, з метою отримання додаткових доходів (банківські депозити, придбання цінних паперів);

4) діяльність банків щодо участі у корпоративному управлінні підприємством на договірних засадах; через володіння його акціями, процедуру банкрутства, виконання банком ролі основного кредитора підприємства;

5) комплексна взаємодія в рамках процесів банківського фінансування, що передбачатиме поєднання різних за характером банківських послуг для реалізації комплексних проектів розвитку підприємства.

Ураховуючи переваги універсальної банківської справи та об'єктивні умови, що склалися для її розвитку, ми приєднуємося до тієї групи науковців, що вважають перспективним напрямом розвитку банківських інститутів орієнтацію на здійснення універсальної банківської справи. Вважаємо доцільним для українських банків орієнтацію саме на універсалізацію. Однак, для створення ефективного дієвого банківського простору в Україні та світі надзвичайно важливо правильно обрати пріоритети розвитку банківського сектору, урахувавши потенційні переваги та недоліки домінування спеціалізованої чи універсальної діяльності банків.

Література

1. Комарова Е.А. Трансформация деятельности банков в условиях глобализации. – М.: МАКС Пресс, 2001. – 14 с.
2. Calomiris Charles W. Universal Banking and the Financing of Industrial Development // Policy Research Working Paper. – The World Bank. – №1533, November, 1995. – P.1.
3. Банківські операції / За ред. А.М.Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – С.8.
4. Рогачев А.Ю. Современная роль коммерческих и региональных банков // Экономический журнал ВШЭ. – 2004. – № 1. – С.92 – 96.
5. Плион Д. Модель банка будущего // Центр информационного обеспечения банковской деятельности и предпринимательства ИНИОН РАН / [31.01.2003] // www.bankir.ru/analytics/refer/84/4683?print=yes&answers=no
6. Гармаш Д. Связанные одной "сетью" /[30.04.2002] // www.bankir.ru
7. Гриценко Р. Структуризація та консолідація банківського сектору України // Вісник НБУ. – 2004. – №4. – С.4 – 7.
8. Банковская практика за рубежом. – 2002. – №9. – С.27 – 31.
9. Рот А., Захаров А., Миркин Я. И др. Основы государственного регулирования финансового рынка. – М.: ЗАО „Юридический Дом „Юстицинформ”, 2002. – С.512.
10. Mester Loretta J. Repealing Glass – Steagal: the Past Points the Way to the Future //

Federal Reserve Bank of Philadelphia Business Review. – 1996. – July/August. – P.3 – 20.

11. Santos Joao A.C. Commercial Banks in the Securities Business: a Review. – Basle: Bank for International Settlements, June 1998. – P.29.

12. Брігченко І., Перепелиця Р. Роль комерційних банків у розбудові фондового ринку України // Вісник НБУ. – 2005. – №4. – С.23 –27.

13. Павлюк К.В., Кажан В.А. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми // Фінанси України. – 2006. – №6. – С.143 – 150.

14. Walter I. Strategies in Financial Services, the Shareholders and the System Is Bigger and Broader Better? // Brookings Institution conference on "Does the Future Belong to Financial Conglomerates?", Washington, 24-25 October 2002. – P.17 // www.info.worldbank.org/etools/library/view_p.asp?50191

15. Закон України „Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. №2121- III із змінами та доповненнями внесеними Законами України станом на 27.04.2007 р.

16. Грошово-кредитна та банківська статистика // Бюлетень НБУ. – 2008. – №7. – С. 101.